

Wyrok z dnia 12 kwietnia 2007 r.

I UK 323/06

O obowiązkowym lub dobrowolnym charakterze ubezpieczenia osoby prowadzącej działalność gospodarczą nie decyduje spełnianie przez nią warunków do renty lub emerytury, lecz ustalenie prawa do jednego z tych świadczeń. Dlatego osoba prowadząca działalność gospodarczą od dnia wydania decyzji lub wyroku o ustaleniu tego prawa podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu (art. 9 ust. 5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.).

Przewodniczący SSN Jerzy Kwaśniewski, Sędziowie SN: Katarzyna Gonera, Beata Gudowska (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 12 kwietnia 2007 r. sprawy z odwołania Wandy K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w T.M. o ustalenie podlegania ubezpieczeniu społecznemu, na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 6 czerwca 2006 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Wanda K. do dnia 31 grudnia 2002 r. pobierała rentę z tytułu niezdolności do pracy. Decyzją z dnia 2 grudnia 2002 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił jej przyznania renty na kolejny okres, więc od dnia 1 stycznia 2003 r. rozpoczęła prowadzenie działalności gospodarczej i dokonała zgłoszenia do ubezpieczenia społecznego z tego tytułu. W trakcie tego ubezpieczenia uległa wypadkowi przy prowadzeniu działalności gospodarczej i otrzymała zasiłek chorobowy. Po tym jak Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Piotrkowie Trybunalskim wyrokiem z dnia 2 kwietnia 2004 r. przyznał jej prawo do renty od dnia 1 stycznia 2003 r. do dnia 30 listopada 2004 r., złożyła oświadczenie o wystąpieniu z ubezpieczenia

społecznego od dnia 1 stycznia 2003 r. Zgodnie z wolą ubezpieczonej, Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w T.M. decyzją z dnia 15 czerwca 2004 r. potwierdził jej niepodleganie ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej od dnia 1 stycznia 2003 r., dokonując zwrotu składek i jednocześnie żądając zwrotu wypłaconego wcześniej zasiłku.

Wyrokiem z dnia 22 czerwca 2005 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił odwołanie, nie dopatrując się naruszenia art. 9 ust. 5 i art. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.).

W apelacji ubezpieczona stwierdziła, że w czasie pobierania zasiłku chorobowego spełniała warunek podlegania ubezpieczeniu i w związku z żądaniem zwrotu pobranego świadczenia podniosła zarzut naruszenia art. 84 ust. 1 i 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi wyrokiem z dnia 6 czerwca 2006 r. zmienił zaskarżony wyrok oraz decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w T.M., ustalając, że od dnia 1 stycznia 2003 r. Wanda K. podlegała obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej. Na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 5, art. 8 ust. 6 oraz 13 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych wywiódł, że osoby prowadzące działalność gospodarczą podlegają obowiązkowo ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu od dnia rozpoczęcia do dnia zaprzestania jej wykonywania, więc w trakcie prowadzenia działalności wyłączenie się z tego ubezpieczenia nie było możliwe, tym bardziej z datą wsteczną. Zdaniem Sądu, art. 9 ust. 5 ustawy, stanowiący, że osoby, o których mowa w art. 6, niewymienione w ust. 4, mające ustalone prawo do emerytury lub renty, podlegają dobrowolnie ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, nie miał zastosowania w niniejszej sprawie.

Skarga kasacyjna organu rentowego została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 9 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Wnosząc o zmianę zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi i oddalenie apelacji ubezpieczonej, Zakład Ubezpieczeń Społecznych podkreślił, że osoby prowadzące działalność gospodarczą i jednocześnie uprawnione do świadczeń emerytalno-rentowych podlegają ubezpieczeniu dobrowolnie. Wanda K. z tego ubezpieczenia nie skorzystała, gdyż wystąpiła z wnioskiem o wyłączenie z ubezpieczenia społecznego. Mogła tego dokonać także z datą wsteczną, więc decy-

zja organu rentowego nie mogła być inna niż stwierdzenie niepodlegania ubezpieczeniom społecznym od dnia wskazanego przez ubezpieczoną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ubezpieczenie społeczne osób prowadzących działalność gospodarczą - stosownie do art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych - jest ubezpieczeniem obowiązkowym. Oznacza to, że osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub innych przepisów szczególnych (art. 8 ust. 6 ustawy) objęta jest ubezpieczeniem społecznym od dnia rozpoczęcia wykonywania działalności do dnia zaprzestania wykonywania tej działalności (art. 13 pkt 4 ustawy). Podjęcie działalności gospodarczej powoduje nawiązanie stosunku ubezpieczenia społecznego *ex lege*, niezależnie od woli ubezpieczonego podmiotu, i w tych ramach, w trakcie prowadzenia działalności przymus ubezpieczenia zdefiniowany obowiązkowym charakterem wyklucza jakąkolwiek możliwość „wyłączenia się” z niego (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 1990 r., III UZP 21/90, OSP 1991 nr 7-8, poz. 172).

W stanie prawnym obowiązującym do dnia 1 lipca 2007 r. (por. art. 2 pkt 1 lit. b i c ustawy z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, Dz.U. Nr 169, poz. 1412), zgodnie z art. 9 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, przymusowi ubezpieczenia nie podlegają ubezpieczeni mający ustalone prawo do emerytury lub renty (poza pracownikami, z wyłączeniem prokuratorów; członkami rolniczych spółdzielni produkcyjnych i spółdzielni kółek rolniczych i funkcjonariuszami Służby Celnej), którzy mogą do ubezpieczenia emerytalnego i rentowego przystąpić dobrowolnie.

Przedmiotem rozstrzygnięcia przy rozpoznaniu skargi kasacyjnej, w której - na podstawie tej regulacji - skarżący wywiódł wniosek o swobodzie decydowania przez osoby prowadzące działalność gospodarczą o włączeniu się do ubezpieczenia w dowolnym czasie, jak też zaaprobował możliwość zniweczenia przez nie skutków obowiązkowego ubezpieczenia wynikającego z prowadzenia działalności gospodarczej, był problem terminu, w którym następuje przekształcenie obowiązkowego ubezpieczenia społecznego osoby prowadzącej działalność gospodarczą w ubezpieczenie dobrowolne. Rozstrzygając ten problem należy przede wszystkim zauważyć,

że skarżący pominął, iż możliwość dobrowolnego przystąpienia do ubezpieczenia istnieje dopiero od chwili ustalenia prawa do emerytury lub renty. W art. 9 ust. 5 ustawy systemowej ubezpieczenie dobrowolne przewidziano jedynie dla prowadzących działalność gospodarczą „osób mających ustalone prawo do emerytury lub renty”. Oznacza to, że ustawodawca nie przewidział tego rodzaju ubezpieczenia wobec osób spełniających warunki do przyznania świadczeń z ubezpieczenia społecznego, lecz postawił wymaganie istnienia uprawnienia do tych świadczeń wykazanego decyzją właściwego organu. W tym wypadku wyraźnie odniósł się do pojęcia ustalenia prawa do świadczeń, używanego zresztą w prawie ubezpieczeń społecznych w wielu różnych kontekstach, lecz zawsze odróżnianego od pojęcia spełniania warunków do ich przyznania. Podkreślając odrębność „nabycia (istnienia) prawa do świadczenia” od „ustalenia prawa do świadczenia”, należy zauważyć, że są to instytucje regulowane odrębnymi przepisami i mające różne znaczenie w obrocie prawnym. Najlepiej unaocznia to art. 65 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), określający alternatywnie sytuację zmarłego ubezpieczonego jako takiego, który w chwili śmierci miał ustalone prawo do świadczeń emerytalno-rentowych, oraz takiego, który w tej chwili spełniał jedynie warunki do przyznania świadczeń. O istnieniu prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego stanowi art. 100 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, przewidujący jego powstanie z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa, natomiast ustalenie prawa do świadczeń wymaga deklaratywnej decyzji organu określonego między innymi w art. 68 ust. 1 lit. b tej ustawy, prawo to indywidualizującej, zgodnie z art. 83 ust. 1 pkt 4 ustawy, jeśli zostanie złożony przez osobę zainteresowaną stosowny wniosek.

Wynika stąd, że istnienia prawa do świadczeń, wiążącego się ze spełnieniem warunków nabycia tego prawa, nie można utożsamiać z ustaleniem prawa do świadczenia. Wątpliwość w tym zakresie została usunięta przez Sąd Najwyższy, który stwierdził, że przyznaniem świadczenia jest ustalenie prawa do jego pobierania (por. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 1989 r., III UZP 11/89, OSNCP 1990 nr 6, poz. 72 i wcześniejszą uchwałę z dnia 10 sierpnia 1988 r., III UZP 22/88, OSNCP 1989 nr 12, poz. 194). Pogląd ten zachował aktualność, a jego przyjęcie oznacza, że o obowiązkowym lub dobrowolnym charakterze ubezpieczenia osoby prowadzącej działalność gospodarczą nie decyduje spełnianie przez

nią warunków do renty lub emerytury, lecz ustalenie prawa do jednego z tych świadczeń. W konsekwencji, osoba prowadząca działalność gospodarczą do dnia wydania decyzji lub wyroku o ustaleniu tego prawa podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu (art. 9 ust. 5 sus).

Odnosząc powyższe rozważania do zaskarżonego wyroku, w którym Sąd drugiej instancji trafnie stwierdził obowiązek ubezpieczenia Wandy K. z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej od dnia 1 stycznia 2003 r., należy tylko dodać, że ubezpieczenie to stało się ubezpieczeniem dobrowolnym od chwili ustalenia jej prawa do renty, które nastąpiło z mocy wyroku Sądu Okręgowego w dniu 2 kwietnia 2004 r. Sąd ten wprawdzie ustalił prawo i przyznał rentę od dnia 1 stycznia 2003 r. do dnia 30 listopada 2004 r., to jednak istnienie tego prawa przed jego ustaleniem nie mogło - z wywiedzionych wcześniej powodów - wpłynąć na charakter ubezpieczenia z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej. Orzeczenie mające treść, jaką Sąd mu nadał, oznaczało tylko potwierdzenie spełnienia przez ubezpieczoną w wymienionym okresie warunków uzyskania prawa, lecz ustalenie prawa do renty dokonane zostało dopiero w dniu wydania wyroku.

Reasumując, przekształcenie obowiązkowego ubezpieczenia społecznego osoby prowadzącej działalność gospodarczą w ubezpieczenie dobrowolne uzasadnione jest wprawdzie spełnianiem warunków rentowych i uzyskaniem prawa do pobierania świadczenia rentowego w trakcie prowadzenia tej działalności, jednakże następuje nie wcześniej, niż wydanie orzeczenia potwierdzającego to prawo. Tylko tak możliwe jest usunięcie niepewności sytuacji zarówno osoby prowadzącej działalność gospodarczą co do praw wynikających z ubezpieczenia, jak organu rentowego co do „ostateczności” decyzji o wypłacie świadczeń należnych z ubezpieczenia.

Uzupełnieniem i wzmocnieniem tej tezy jest art. 14 ust. 1 ustawy systemowej, stanowiący, że objęcie dobrowolnie ubezpieczeniem społecznym następuje od dnia wskazanego we wniosku, nie wcześniej jednak niż od dnia, w którym wniosek został złożony. W rażącej kolizji z tym przepisem pozostaje stwierdzenie skarżącego o możliwości przystąpienia do ubezpieczenia w każdym czasie, ze skutkiem wstecznym.

Prowadzi to do orzeczenia jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).

=====